

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۴۰۲، دوره ۶، شماره ۳، صص ۲۱۳-۱۹۴

ارزیابی و سنجش شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهر پارس‌آباد (مغان)

علیرضا محمدی^۱، ثریا نصیری^{۲*}

۱- استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

M.nasiri3020@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۱۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۲۷

چکیده

در ایران، طی دهه‌های گذشته، مقیاس محله حلقه مغفول در نظام رسمی برنامه‌ریزی فضایی بوده است. هدف از این پژوهش ارزیابی و سنجش شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهر پارس‌آباد می‌باشد. پژوهش حاضر، از نوع پژوهش‌های توصیفی - تحلیلی و به لحاظ هدف کاربردی است. که با استفاده از شیوه نمونه‌برداری تصادفی و از طریق فرمول کوکران و نمونه‌ها در حجم ۲۷۵ نفر انتخاب شده‌اند. ابزارهای اندازه‌گیری پژوهش پرسشنامه پایداری اجتماعی، و در محلات شهر پارس‌آباد جهت تعیین روایی پرسشنامه، از روایی محتوایی استفاده شد و برای تعیین پایایی درونی از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید و قابل قبول برخوردار هستند. بحث از آزمون کولموگروف اسمیرنوف جهت طبیعی بودن داده‌ها استفاده شد. با تأیید نرمال بودن داده‌ها، برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از آزمون پارامتریک رگرسیون چند متغیره جهت تعیین اثر متغیر مستقل بر متغیر وابسته عوامل تحقیق استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد که وضعیت شاخص‌های پایداری اجتماعی در معناداری با محلات در شهر پارس‌آباد وجود دارد، لذا از این نتایج می‌توان دریافت کرد که پایداری اجتماعی و نیز ایجاد نگرش مثبت در محلات شهری، که منجر به مشارکت اجتماعی می‌شود، استفاده نمود.

واژگان کلیدی: توسعه محله، سرمایه اجتماعی، توسعه پایدار محله، شهر پارس‌آباد

مقدمه

مطالعه و بررسی وضعیت نواحی و مناطق مختلف شهری از نظر میزان برخورداری و سطح توسعه‌یافتگی آن‌ها، به مسئولین و برنامه‌ریزی شهری در تخصیص بهتر امکانات محدود شهر و افزایش سطح رضایتمندی ساکنان این مناطق کمک می‌کند و این منظر هم در عرضه جهانی و هم در عرضه داخلی در برخورد توجه به پژوهشگران است (احمدی و جهانگرد، ۱۴۰۰: ۱۲۸). رشد و گسترش ابعاد فیزیکی و اجتماعی شهرها، ناشی از افزایش جمعیت شهری، تأثیرات قابل توجه و در عین حال اجتناب‌ناپذیری را بر زندگی شهری گذاشته است. این تأثیرات طیف وسیعی از معضلات و مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و نابسامانی‌های کالبدی- فیزیکی را شامل می‌شود؛ دیگر همچون گذشته از روابط گرم و صمیمی ساکنان محله‌های شهر خبری نیست و روابط انسان‌ها فقط در قالب‌های رسمی، کاری و اداری تعریف می‌شود؛ که این خود بر مشکلات موجود دامن می‌زند و هم می‌تواند منشأ بسیاری از مسائل اجتماعی و روانی دیگر (Kleemann, 2017: 281). باشد و البته این موضوع در کلان‌شهرها نمود بیشتری داشته و دارد (کوزه‌گر گالچی و نوروزی، ۱۴۰۱: ۳۱). روابط چهره به چهره، احساس تعلق، روابط اجتماعی و... از ویژگی‌های خاص این محلات بود که بعضاً در تعریف اجتماعات محله‌ای (Community) از همین ویژگی‌ها نام‌برده می‌شود. در این میان شهرسازی با رویکردی صرفاً کالبدی و اقتصادی و در نتیجه غافل از مسائل اجتماعی و فرهنگی، در حل معضلات و مشکلات شهری ناکام بوده است. تجربیات گذشته جهان و البته بسیاری از تجربیات شهرسازی در کشور ما نیز نشان داده است که نمی‌توان با نگاه از بالا و در قالب نقشه‌های مختلف (کاربرد، تراکم،...) در حل این معضلات موفق شد.

در کشور ما نیز، با توجه به تجربیات گذشته و همچنین نابسامانی حیات شهری (بخصوص‌ها کلان‌شهر) در وضع موجود، برنامه‌ریزان و مدیران شهری ناگزیر از توجه به برنامه‌ریزی در مقیاس‌های خرد در قالب واحدها و سلول‌های شهری یعنی محله‌ها می‌باشند. در این صورت است که می‌توان ابعاد مختلف زندگی شهری را به شکلی ملموس مورد بررسی قرار داد و با برنامه‌ریزی مناسب و استفاده از منابع محلی به شاخص‌های (توسعه محله‌ای) دست یافت. محله‌هایی که در پیوند با یکدیگر شهر را تشکیل می‌دهند. جا دارد مدیران کلان‌شهرهای کشور که با انبوهی از مشکلات گوناگون شهری از جمله بی‌هویتی، آسیب‌های اجتماعی، اغتشاشات کالبدی،... مواجه‌اند، رویکرد توسعه محله‌ای را به‌عنوان راهی به‌سوی توسعه شهری مدنظر قرار دهند. به شکلی که برای دستیابی به شهرهای پایدار قبل از هر چیز محلات پایدار لازم است، زیرا محلات به‌عنوان کوچک‌ترین واحد تقسیمات شهری، اندام‌های سازنده شهر محسوب می‌شوند. مدیریت شهری و شهرداری با توجه به وظایفی که در سطح محلات بر عهده دارد، با انجام وظایف خود به‌صورت مطلوب می‌تواند در پایداری محلات تأثیرگذار باشد. شهر پارس‌آباد مغان، به‌عنوان دومین شهرستان استان اردبیل می‌باشد. که در شمالی‌ترین نقطه این استان قرار گرفته است. شهر پارس‌آباد به‌عنوان یکی

از شهرهای مواجه به شهرنشینی شتابان طی سال‌های اخیر با مسائل توسعه شهری و محله‌ای می‌باشد. بنابراین تحقیق حاضر پاسخگویی به این سؤال شکل گرفته‌اند عبارت است از:

۱- شاخص‌های پایداری اجتماعی چه تأثیری در محلات شهر پارس‌آباد مغان دارد؟

مبانی نظری پژوهش محله^۱ یا برزن به قسمتی از یک شهر یا روستا گفته می‌شود که نام، محدوده و مشخصات خود را داشته باشد. در کنار مفهوم «محله» با تأکید بر بعد کالبدی آن، مفهوم دیگری با تأکید بر بعد اجتماعی مطرح می‌شود و آن «اجتماع محلی^۲». در ادبیات برنامه‌ریزی شهری، مفهوم اجتماع محلی «شبکه‌ای از اجتماعات مردمی با هویت، علائق و نظریه‌های مشترک در سطح محلی است که شناخت، فرصت و حمایت‌های دوسویه‌ای برای دوستی و همکاری فراهم می‌آورد. محله بدون توسعه و پیشرفت مفهومی ندارد و توجه به توسعه محله‌ای به اندازه خود برنامه‌ریزی محله‌ای اهمیت دارد. زیرا انسان به‌طور ذاتی تمایل به تکامل دارد. امروزه، برداشت از توسعه، مترادف با توسعه پایدار محله‌ای است (Lopez, 2010: 10). توسعه پایدار محله‌ای به مفهوم ارتقای توانایی اجتماعات کوچک محله‌ای در بهره‌برداری و استفاده از منابع طبیعی و انسانی و حتی اکولوژیک است به‌گونه‌ای که همه اعضای محله در حال حاضر یا در آینده، از فرصت عادلانه برای دریافت امکانات توسعه برخوردار شوند. این‌گونه توسعه، به دنبال بهبود شرایط محیطی، اقتصادی، اجتماعی شهروندان است (محمدی و رفیعی، ۱۳۹۵: ۳۵۱).

توسعه محله‌ای

مقصود کلی از توسعه محله‌ای عبارت است از پاسخگویی به نیازهای روزمره ساکنان یک محله شهر با حداکثر اتکاء به منابع، توان، ارزش‌ها و مشارکت درونی آن محله از دیدگاهی دیگر توسعه محله‌ای می‌تواند به‌عنوان فرآیندی از کنش‌های متقابل مداوم و نیز به‌عنوان طرح یا برنامه‌ای که منجر به تغییرات یا تحت تأثیر قرار دادن اجتماع از برخی جهات می‌شود، تلقی گردد. برخی از دیدگاه‌ها توسعه محله‌ای را فرآیندی می‌دانند که ابزار و سرمایه‌های گوناگون مانند سرمایه فیزیکی، سرمایه انسانی و فکری، سرمایه اجتماعی، سرمایه مالی و غیره ... را که باعث بهبود کیفیت ساکنان محله می‌گردد، فراهم می‌آورد. بنابراین در جدول زیر چند تعریف کلی از مفهوم توسعه محله‌ای ارائه شده است.

جدول (۱)، مجموعه‌ای از تعریف توسعه محله

¹ Neighborhood

² Community

۱	توسعه محله‌ای یک مداخله ساخت‌اند و برنامه‌ریزی شده است که موجب می‌شود اجتماعات بر شرایطی که زندگی آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، کنترل بیشتر داشته باشند.
۲	توسعه محله‌ای قطعاً مربوط می‌شود به موضوع عدم توانایی و شرایط نامساعد، همه افراد اجتماع محله‌ای را در برمی‌گیرد و اقداماتی را پیشنهاد می‌نماید که بخشی از فرآیند تغییر جامعه است.
۳	توسعه محله‌ای در پی توانمند نمودن افراد و اجتماعات جهت رشد و تغییر بوده، با توجه به نیازها و اولویت‌های خودشان و در حد توان خودشان با این نگرش که به دیگر گروه‌ها و اجتماعات تعدی نشده و باعث نابودی محیط نگردد.
۴	توسعه محله‌ای درباره درگیری فعالانه مردم است در موضوع یا مسئله‌ای که بر زندگی آنان اثر می‌گذارد

(منبع: رضایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۸).

توسعه شهری

مفهوم توسعه پایدار طبق تعریف که در گزارش (برانت لند) می‌شود این است که توسعه‌ای نیازهای حال حاضر بدون درخطر انداختن و تضعیف توانایی نسل آینده در برآوردن نیازهایشان را تأمین کند (میرزا زاده دوستان، ۱۴۰۱: ۲).

توسعه عبارت است از تغییرات کمی و کیفی که هدفش بهبود توسعه‌یافتگی اجتماعی، اقتصادی و ارتقای معنوی باشد به بیانی دیگر توسعه عبارت است از وسعت دادن یک پدیده در ابعاد مختلف که جامعیت داشته و دربرگیرنده توسعه اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، و تغییرات رفتار فردی نیز باشد (یعقوب، موسوی، ۱۳۸۷: ۱۱۱).

کلارک مراحل رشد و توسعه شهر را شامل چهار مرحله شهرنشینی، حومه‌نشینی، شهر گریزی و شهرنشینی مجدد می‌داند (clark: ۱۹۹۶). اگر شهرهای ایران را با این چهار مرحله مقایسه کنیم ایران صرفاً در مرحله اول شهرنشینی است و با توسعه هرگونه شهرهای بزرگ مهاجرت از روستا به شهرها همچنان ادامه دارد و حومه‌نشینی در برخی دوره‌ها با شدت بسیار بالایی رشد کرده و هرچند گاهی هم شهر گریزی هم در برخی شهرهای صنعتی دیده می‌شود اما به‌صورت فراگیر نیستند (رهنمایی و همکاران، ۱۳۹۵: ۶).

توسعه پایدار محله‌ای

برنامه‌ریزی شهری پایدار بر این اصل استوار است: فضای یک شهر، در درون محله شکل می‌گیرد و بر پایه آن تداوم پیدا می‌کند. توسعه کوچک‌ترین پاره شهری، توسعه پایدار محله‌ای است. توسعه پایدار در مقیاس محله به معنای ارتقای کیفیت زندگی در آن و شامل همه ویژگی‌ها و اجزای زیست‌محیطی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بدون ایجاد مانعی برای نسل آینده است. لذا از آنجاکه محله همواره مفهومی پویا و در حال تکامل است، بایستی محلات با بسترهای حرفه‌ای و نظری انطباق یابند. مبحث اجتماعی محلی و توسعه اجتماع محلی علی‌رغم سابقه نسبتاً طولانی در ادبیات علمی و اجرایی در اواخر دهه ۱۹۸۰ در قالب بحث توسعه پایدار محله‌ای و به عنوان زیرمجموعه‌ای از توسعه پایدار مورد توجه قرار می‌گیرد. با وقف‌های کوتاه در این دهه و با توجه به نگرش ویژه به سلول‌های عملکردی شهر در قالب اجتماعات محله‌ای، به عنوان مفهومی جدیدتر مطرح می‌گردد. برنامه‌ریزی محله‌ای به عنوان یک فرآیند، با درخواست انجمن‌های محله‌ای یا سازمان‌های محلی آغاز می‌شود و با در نظر گرفتن ساکنان، صاحبان مشاغل و سایر ذینفعان، در مورد پیشرفت‌ها و اقداماتی که آن‌ها می‌خواهند در محله‌شان اتفاق بیفتد، تصمیم‌گیری می‌کند (محمدی و پاشازاده، ۱۳۹۴: ۵۳).

سرمایه اجتماعی

اتکاء اجتماع محلی به خود برای ارتقاء کیفیت زندگی و رفع مشکلات جمعی، دیدگاهی محوری در اندیشه‌ی مکاتبی چون اجتماع‌گرایان (Communitarianists) و نیز ایدئولوژی‌های سیاسی بر اساس این دیدگاه بر ظرفیت‌سازی، بسیج منابع محلی و انسجام تمام سرمایه‌های محلی استوار است. به نظر می‌رسد سرمایه اجتماعی شناختی و ساختاری، مفاهیم تحلیلی مناسبی برای شناسایی، توان رفتارهای اجتماع‌گرایانه و رفاه اجتماعی در اجتماعات مختلف مکانی محسوب می‌شود. به‌ویژه آنکه سرمایه‌ی اجتماعی عامل مؤثری در افزایش کارایی سایر اشکال سرمایه (انسانی، اقتصادی، کاربردی) نیز به شمار می‌آید. در بخش عمده‌ای از ادبیات اخیر جامعه‌ی مدنی، می‌توان این پیش‌فرض را یافت که سرمایه‌ی اجتماعی پدیده‌های پایین به بالاست. تحرکات مدنی و به‌تبع آن مشارکت‌های اجتماعی دارای پتانسیل فراوان جهت ایجاد اثرات مثبت بر روند دموکراتیزه شدن حکومت می‌باشند (موحد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱۲).

پیشینه تحقیق

اندیشه محله توسعه پایدار اجتماعی و مباحث مربوط به آن شکل گرفته و با این تفاسیر توجه به محلات شهری و مطالعه ظرفیت‌های موجود آن و باززنده‌سازی این ارزش‌ها، اولویت سیاست‌های بسیاری از کشورها و مورد توجه آن‌ها قرار گرفته است. ایران هم از این امر مستثنی نبوده. در این قسمت تحقیقات داخلی و خارجی در بررسی‌های انجام گرفته موارد زیر قابل توجه است.

محمدی و پاشازاده (۱۳۹۴) در پژوهشی تحت عنوان سنجش میزان پایداری محلات شهری روستایی اردبیل به این نتیجه رسیده است که از نظر معیارهای پژوهش، محله‌های منتخب در وضعیت ناپایداری قرار دارند و شدت ناپایداری در آن‌ها متفاوت است.

در پژوهشی ساسان‌پور و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان ارزیابی پایداری محله‌های شهری در شهر سقز، با استفاده از مدل الکترونیک به رتبه‌بندی محلات پرداختند و به این نتایج رسیدند که از مهم‌ترین دلایل ناپایداری محلات، کم توجهی مسئولان شهری و فقدان مشارکت مردم محله در امور محله‌ای می‌باشند.

در تحقیق عبداللهی و رختابناک (۱۳۹۳) در پژوهشی که در بررسی ارزیابی عوامل مؤثر بر پایداری توسعه محله‌ای در محله سنگ سیاه شیراز، به این نتیجه رسیده‌اند که معیارهایی مانند هویت و خوانایی، پویایی و سازگاری، دسترسی به شبکه ارتباطات و خدمات، احساس تعلق، تنوع و سرزندگی، ظرفیت قابل تحمل محله و امنیت و ایمنی، بر پایداری محله‌ای تأثیر مستقیم دارد.

صبورجنتی و قلندریان (۱۴۰۱) در پژوهش تحت عنوان اکوتوریسم شهری توانمندساز؛ رویکردی نوین در توسعه جوامع محلی پرداخته‌اند به نتیجه رسیده است که اکوتوریسم شهری توانمندساز دارای ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، ذهنی- ادراکی و زیست‌محیطی می‌باشد. این رویکرد در هر بعد به صورت گام به گام

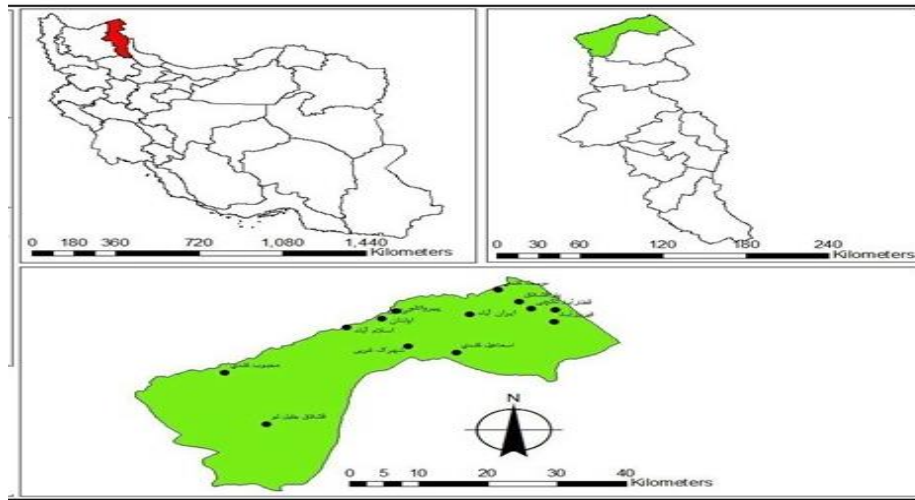
توانمندسازی فردی، افزایش توان مشارکت‌پذیری، توسعه اجتماعی و اثربخشی اجتماعی؛ توانمندسازی اجتماعی جوامع میزبان را دنبال می‌کند.

در پژوهش چائو و همکاران (۲۰۲۰) چارچوبی از شاخص‌های مختلف برای طراحی توسعه پایدار شهری ارائه کرده‌اند به این نتیجه رسیده‌اند که در چارچوب در چهار محور اصلی "محیط زیست، اجتماع حکمرانی و اقتصاد در

برگیرنده چهار اصل "انرژی"، ضایعات و پسماندها؛ "آب"، زمین"، جنبه‌های اجتماعی"، مدیریت"، برنامه‌ریزی شهری و نوآوری"، شفافیت"، اقتصاد محلی"، نیروی کار" و "مسائل مالی است. در نهایت، پس از بررسی پیشینه تحقیق میتوان گفت که تا کنون درباره پایداری اجتماعی شهر پارس‌آباد پژوهشی انجام نگرفته است. در این راستا محقق در طی مطالعات فراوان و بررسی میدانی محلات، به غیر از معیارهای استفاده شده از یکسری معیارهایی دیگر همچون معیارهای نهادی-سیاسی برای نخستین بار بهره رها کرده است.

معرفی قلمرو پژوهش

شهر پارس‌آباد مغان یکی از شهرستان‌های استان اردبیل می باشد که جلگه‌ای نسبتاً گسترده‌ای است که با مساحتی بالغ بر ۱۳۸۳ کیلومترمربع حدود ۱۴ درصد از مساحت استان اردبیل را به خود اختصاص داده و شمالی‌ترین شهرستان استان اردبیل می‌باشد. از لحاظ موقعیت جغرافیایی بین مدارهای ۳۹ درجه و ۱۲ دقیقه تا ۳۹ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی واقع شده که به صورت دشت هموار شمال شرقی فلات مرتفع آذربایجان جای گرفته است. این دشت از غرب به رودخانه دره رود و از شمال به رودخانه ارس ختم می‌شود که مرز مشترک بین ایران و آذربایجان می‌باشد (زنگنه اسدی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۷۳). و همچنین این شهر از شمال غرب به محله‌های مطهری و شمال شرق به محله عالم و عرب‌لو و از جنوب شرق به آجیرلو محدود شده است و با شهرهای بیله سوار و جعفرآباد مجاورت دارد. منطقه پارس‌آباد دارای اقلیم نیمه‌خشک است (وطنخواه سادات، ۱۳۸۸، ۱۲). موقعیت منطقه مورد مطالعه در کشور، استان اردبیل و شهر پارس‌آباد مغان در نقشه (۱) ارائه شده است.

شکل (۱) موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه (منبع: گردآوردگان ۱۳۹۹)

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع روش تحقیق توصیفی و از نوع مطالعات پیمایشی است که از لحاظ هدف در دسته تحقیقات کاربردی قرار می‌گیرد، که به شکل مقطعی انجام شده و از نظر جمع آوری محلات شهر پارس آباد داده‌ها و اطلاعات لازم از نوع مطالعات میدانی می‌باشد که محقق با استفاده از توزیع پرسشنامه در بین افراد نمونه در جامعه هدف به آزمون نرمال بودن تعیین شده خود پرداخته است. تحقیق حاضر ارزیابی و سنجش شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهر پارس آباد می‌باشد. که بر اساس جامعه آماری در محلات شهر که با استفاده از شیوه نمونه‌برداری تصادفی و از طریق فرمول زیر کوکران و نمونه‌ها در حجم ۲۷۵ نفر انتخاب شده‌اند. روایی و پایایی تحقیق آن با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۷۶ درصد می‌باشد برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های آمار توصیفی برای بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و هم‌چنین تعیین میزان اهمیت متغیرها استفاده گردید در بخش آمار استنباطی، ابتدا از آزمون کولموگروف اسمیرنوف جهت طبیعی بودن داده‌ها استفاده خواهد شد. با تأیید نرمال داده‌ها، برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از آزمون‌های پارامتریک که از آزمون رگرسیون چند متغیره جهت تعیین اثر متغیر مستقل بر متغیر وابسته عوامل تحقیق استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام شد.

$$n = \frac{\frac{(t^2) pq}{(d^2)}}{1 + \frac{1}{N} \left(\frac{(t^2) pq}{(d^2)} - 1 \right)}$$

برای سنجش این مفهوم از پنج شاخص شبکه اجتماعی، پیوندهای همسایگی و اجتماعی، ابعاد کالبدی- اجتماعی محله، توسعه پایدار محله‌ای و مشارکت اجتماع محلی استفاده شده است که در ادامه به نتایج گردآوری شده در خصوص هر کدام از این شاخص‌ها اشاره شده و در نهایت نتایج مرتبط با متغیر پایداری اجتماعی ارائه خواهد گردید. برای محاسبه میانگین پنج لیکرت و گویه‌ها (به گزینه‌های بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم، بسیار کم) است. بنابراین جدول زیر با توجه به این موضوع که برای سنجش پنج شاخص‌ها و گویه‌ها استفاده شده است.

جدول (۲)، شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهر پارس‌آباد.

ابعاد	گویه‌ها
شبکه اجتماعی	آرامش، مشورت کردن، مشکلات مالی، وضعیت محله، دارا بودن همبستگی و روابط اجتماعی، هزینه مالی، دارا بودن محدوده و حریم.
پیوندهای همسایگی و اجتماعی	روابط صمیمانه‌ای بین خانواده‌ها و همسایه‌ها، به منازل یکدیگر جهت مهمانی، نداشتن وسیله‌ای، در انجام برخی کارها با همسایگان خود مشورت کردن، همسایگان معمولاً نگرانی‌های خود را با در میان گذاشتن و از تقاضای کمک کردن، رویارویی و برخورد چهره به چهره.
ابعاد کالبدی- اجتماعی محله	رضایت از محله، تمایل به ادامه زندگی، آگاهی نسبت به اتفاقات محله، احساس تعلق، توجه مسئولین به محله، میزان دسترسی ه خدمات، میزان‌پویایی و سازگاری کاربری‌ها، توجه به معیارهای کالبدی و اجتماعی به صورت یکپارچه
توسعه پایدار محله‌ای	میزان اشتغال سرپرست خانوار، میزان ارزش ملک، نظام فعالیت‌ها، کیفیت نظافت، کیفیت فضای سبز، میزان آلودگی‌ها، میزان شفاف بودن برنامه‌ها، میزان وجود حکمروایی خوب، هویت و موجودیت اقتصادی و اجتماعی پویا
مشارکت اجتماع محلی	میزان تمایل به مشارکت، میزان نگرش فرد به مشارکت، میزان مشارکت در پرداخت عوارض شهری، نگرش فرد به تمایل مسئولان ر مشارکت شهروندان

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

یافته های پژوهش

یافته های توصیفی

توصیف ویژگی های جمعیت شناختی: یافته های پژوهش حاکی از آن است که در این بخش اطلاعات توصیفی نمونه تحقیق با توجه به نتایج جدول (۳)، شامل جنسیت، سن، تاهل، در قالب جدول و توزیع فراوانی آزمودنی ها نشان داده شده است.

بر اساس جدول (۳)، مشاهده می شود، در نمونه تحقیق در جنسیت ۶۴/۷ درصد مرد و ۴۰/۳ در صد زن بودند

جدول (۳)، توزیع فراوانی آزمودنی ها بر اساس جنسیت

متغیر		تعداد	درصد
جنس	زن	۱۰۵	۴۰/۳
	مرد	۱۷۸	۶۴/۷
کل		۲۷۵	۱۰۰

یافته های تحقیق، ۱۴۰۲

در ادامه توزیع فراوانی آزمودنی ها بر اساس سن در نتایج جدول زیر (۴) نشان داده شده است، که در نمونه تحقیق بر اساس سن بیشترین پاسخگویان بین ۴۰-۳۰ سال ۳۹/۶ درصد و کمترین پاسخگویان بیشتر از ۵۰ سال، ۱۳/۸۱ درصد می باشند

جدول (۴)، توزیع فراوانی آزمودنی ها بر اساس سن

متغیر		تعداد	درصد
سن (سال)	کمتر از ۳۰	۷۵	۲۷/۲
	۳۰-۴۰	۱۰۹	۳۹/۶
	۴۱-۵۰	۶۴	۲۳/۲
	بیشتر از ۵۰	۴۱	۱۳/۸۱

منبع یافته های تحقیق: ۱۴۰۲

همچنین بر اساس جدول (۵)، مشاهده می‌شود، در نمونه تحقیق پاسخگویان ۶۵/۱ درصد متأهل و ۳۹/۹ در صد مجرد تشکیل شده است.

جدول(۵)، توزیع فراوانی آزمودنی‌ها بر اساس تأهل

متأهل	۱۷۹	۶۵/۱
مجرد	۱۰۱	۳۹/۹

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

بنابراین آمارهای توصیفی متغیرهای پژوهش، با داده‌های جمع آوری شده از پرسشنامه، برای هر یک از متغیرهای تحقیق، به ارائه آماره‌های حداقل، حداکثر نمره، میانگین، انحراف استاندارد، در ادامه تعریف این شاخص‌ها ارائه شده است.

۱- میانگین:

در مطالعه توزیع یک جامعه آماری مقدار نماینده که اندازه‌ها در اطراف آن توزیع شده‌اند را مقدار مرکزی می‌نامند و هر معیار عددی را که معرف مرکز مجموعه داده‌ها باشد، معیار گرایش به مرکز می‌نامند. میانگین و میانه از متداول‌ترین معیارهای گرایش به مرکز هستند. محاسبه میانگین اعداد به شکل زیر انجام می‌گیرد:

$$\bar{x} = \frac{\sum_i^n x_i}{n}$$

۲- انحراف استاندارد(انحراف معیار)

انحراف معیار استاندارد همان جذر واریانس است. در جهت محاسبه انحراف معیار استاندارد می‌بایست واریانس مقادیر موجود را بدست آورده و از آن جذر بگیریم.

برای محاسبه واریانس دو فرمول داریم:

$$s^2 = \sum_{i=1}^n \frac{f_i(x_i - \bar{x})^2}{n-1}$$

در این قسمت ابتدا برای تعیین نوع آزمون‌های پارامتریک یا ناپارامتریک جهت آزمون فرضیه‌ها از آزمون ویکاکسون بهره خواهیم برد.

یافته های استنباطی

آزمون طبیعی بودن داده‌ها

در این بخش از پژوهش وضعیت نرمال بودن لازم است توزیع متغیرها مشخص شود چنانچه داده‌ها دارای توزیع نرمال باشد می‌توان از آمار پارامتریک نظیر آزمون میانگین جامعه تحلیل واریانس استفاده نموده است. برای مشخص نمودن نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلموگروف اسمیرنوف استفاده شده است (جدول ۶) و با مشاهده سطح معنی داری مشخص شد که داده‌های مورد نظر در سطح معنی داری ۰/۰۵ دارای توزیع نرمال می‌باشد. بنابراین برای انجام آزمون‌ها می‌توان از آزمون‌های پارامتریک مربوطه استفاده کرد.

جدول (۶). نتایج آزمون KS برای بررسی طبیعی بودن توزیع داده‌ها

متغیر	مؤلفه	Z	Sig
شبکه اجتماعی	آرامش، مشورت کردن، مشکلات مالی، وضعیت محله، دارا بودن همبستگی و روابط اجتماعی، هزینه مالی، دارا بودن محدوده و حریم.	۰/۷۳۴	۰/۲۵۶
پیوندهای همسایگی و اجتماعی	روابط صمیمانه‌ای بین خانواده و همسایه‌ها، نداشتن وسیله‌ای، مشورت کردن، آرامش، به منازل یکدیگر جهت مهمانی	۰/۸۶۲	۰/۱۳۸
ابعاد کالبدی- اجتماعی محله	امنیت نژادی - امنیت رفتاری - امنیت ذهنی	۰/۴۷۷	۰/۸۳۱

۰/۹۳۳	۰/۵۳۸	میزان تمایل به مشارکت، میزان نگرش فرد به مشارکت، میزان مشارکت در پرداخت عوارض شهری، نگرش فرد به تمایل مسئولان ر مشارکت شهروندان	مشارکت اجتماع محلی
۰/۳۴۶	۰/۹۵۴	میزان اشتغال سرپرست خانوار، میزان ارزش ملک، نظام فعالیت‌ها، کیفیت نظافت، کیفیت فضای سبز، میزان آلودگی‌ها، میزان شفاف بودن برنامه‌ها، میزان وجود حکمروایی خوب.	توسعه پایدار محله‌ای

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

فرضیه

فرض صفر: تأثیر ارتباط بین شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهر پارس‌آباد وجود ندارد.

فرض تحقیق: تأثیر ارتباط بین شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهر پارس‌آباد جود دارد.

نتایج جداول (۷) و (۸)، نشان داد که سنجش پایداری اجتماعی، ۰/۰۵۱ درصد از واریانس را در شبکه اجتماعی در محلات شهر پیش‌بینی می‌کند. همان‌گونه که از مقدار P-Value دیده می‌شود در شاخص شبکه اجتماعی به صورت معناداری در محلات شهر را پیش‌بینی می‌کند. بنابراین می‌توان گفت که با افزایش یک انحراف استاندارد در وضعیت شبکه اجتماعی، با نمره در محلات شهر ۰/۲۳ انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت و می‌توان گفت دارای سهم معناداری در پیش‌بینی تغییرات در محلات شهر است. بنابراین فرض صفر رد و فرض تحقیق تأیید می‌شود.

جدول (۷). وضعیت نتایج تحلیل مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری

شاخص مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	سطح معناداری	F	R	ضریب تبیین	ضریب تغییرات
رگرسیون	۱۱۱۹/۸۵	۱	۱۱۱۹/۸۶	۰/۰۰۱	۱۴/۵۴	۰/۲۳	۰/۰۵۱	۰/۰۴۷
باقیمانده	۲۱۰۱۴/۸۹	۲۷۵	۷۶/۹۸					

جدول (۸) وضعیت نتایج تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی وضعیت شاخص‌های شبکه اجتماعی محلات شهر از طریق پایداری اجتماعی

متغیر پیش‌بین	ضریب رگرسیون	خطای استاندارد	Beta	T	سطح معناداری
مقدار ثابت	۵۲/۵۷	۲/۴۳	-	۲۰/۷۶	۰/۰۰۱
پایداری اجتماعی	۰/۲۷۹	۰/۰۷	۰/۲۳	۳/۸۶	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

با توجه به نتایج جداول (۹) و (۱۰)، همان‌گونه که از مقدار P-Value دیده می‌شود سنجش پایداری اجتماعی به‌صورت معناداری پیوندهای همسایگی و اجتماعی در محلات شهری را پیش‌بینی نمی‌کند. بنابراین می‌توان گفت که با افزایش نمره پایداری اجتماعی، پیوندهای همسایگی و اجتماعی در محلات شهری افزایش نخواهد یافت و همچنین سنجش پایداری اجتماعی سهم معناداری در پیش‌بینی تغییرات محل کار و پیوندهای همسایگی و اجتماعی در محلات شهری وجود ندارد. بنابراین فرض صفر تایید و فرض تحقیق رد می‌شود.

جدول (۹)، وضعیت نتایج تحلیل مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری

شاخص مدل	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	سطح معناداری	F	R	ضریب تبیین	ضریب تغییرات
رگرسیون	۱۹۶/۸۳	۱	۱۹۶/۸۳	۰/۰۶۳	۳/۷۶	۰/۱۲	۰/۰۱۴	۰/۰۱۰
باقیمانده	۱۴۲۷۲/۸۰	۲۷۵	۵۲/۲۸					

جدول (۱۰)، وضعیت نتایج تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی وضعیت شاخص‌های پیوندهای همسایگی و اجتماعی محلات شهری از طریق پایداری اجتماعی

متغیر پیش‌بین	ضریب رگرسیون	خطای استاندارد	Beta	T	سطح معناداری
مقدار ثابت	۲۸/۱۳	۳/۰۸	-	۹/۲۹	۰/۰۰۱
پایداری اجتماعی	۰/۳۰۰	۰/۱۶	۰/۱۲	۱/۹۴	۰/۰۶۳

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

با توجه به نتایج جداول (۱۱) و (۱۲)، همان‌گونه که از مقدار P-Value دیده می‌شود پایداری اجتماعی به صورت ابعاد کالبدی- اجتماعی محله در محلات شهری را پیش‌بینی نمی‌کند. بنابراین می‌توان گفت که با افزایش نمره پایداری اجتماعی، ابعاد کالبدی- اجتماعی محله در محلات شهری افزایش نخواهد یافت و همچنین پایداری اجتماعی سهم معناداری در پیش‌بینی ابعاد کالبدی- اجتماعی محله در محلات شهری ندارد. بنابراین فرض صفر تأیید و فرض تحقیق رد می‌شود.

جدول (۱۱)، وضعیت نتایج تحلیل مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری

شاخص مدل	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	سطح معناداری	F	R	ضریب تبیین	ضریب تغییرات
پایداری اجتماعی	۲۷/۸۳	۱	۲۷/۸۴	۰/۱۴۵	۲/۱۲	۰/۰۸	۰/۰۰۹	۰/۰۰۴
باقیمانده	۳۴۶۰/۰۳	۲۷۵	۱۳/۰۴					

جدول (۱۲)، وضعیت نتایج تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی وضعیت ابعاد کالبدی- اجتماعی محله در محلات شهر از پایداری اجتماعی

متغیر پیش‌بین	ضریب رگرسیون	خطای استاندارد	Beta	T	سطح معناداری
مقدار ثابت	۲۱/۱۸	۱/۰۴	-	۲۰/۳۰	۰/۰۰۱
پایداری اجتماعی	۰/۰۴۵	۰/۰۳	۰/۰۹	۱/۴۶	۰/۱۴۵

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

نتایج جداول (۱۳) و (۱۴)، نشان داد مقیاس پایداری اجتماعی، ۰/۰۶۱ درصد از واریانس مشارکت اجتماع محلی محله در محلات شهری را پیش‌بینی می‌کند. همان‌گونه که از مقدار P-Value دیده می‌شود پایداری اجتماعی به صورت معناداری مشارکت اجتماع محلی محله در محلات شهری را پیش‌بینی می‌کند. بنابراین می‌توان گفت که با افزایش یک انحراف استاندارد در نمره پایداری اجتماعی، نمره مشارکت اجتماع محلی محله در محلات شهری ۰/۲۴ انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت و می‌توان گفت دارای سهم معناداری در پیش‌بینی تغییرات پایداری اجتماعی است. بنابراین فرض صفر رد و فرض تحقیق تأیید می‌شود.

جدول (۱۳). وضعیت نتایج تحلیل مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری

شاخص مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	سطح معناداری	F	R	ضریب تبیین	ضریب تغییرات
رگرسیون	۲۵۹/۵۵	۱	۲۵۹/۵۴	۰/۰۰۱	۱۷/۳۲	۰/۲۴	۰/۰۶۱	۰/۰۵۶
باقیمانده	۴۰۹۰/۴۳	۲۷۵	۱۴/۹۸					

جدول (۱۴). نتایج تحلیل رگرسیون برای پیش‌بینی مشارکت اجتماع محلی محله در محلات شهری از طریق پایداری اجتماعی

متغیر پیش‌بین	ضریب رگرسیون	خطای استاندارد	Beta	T	سطح معناداری
مقدار ثابت	۲۳/۴۶	۱/۱۱	-	۲۰/۹۷	۰/۰۰۱
پایداری اجتماعی	۰/۱۳۵	۰/۰۷	۰/۲۴	۴/۱۶	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

نتایج جداول (۱۵) و (۱۶)، نشان داد که سنجش پایداری اجتماعی، ۰/۰۳۷ درصد از واریانس توسعه پایدار اجتماعی در محلات شهری را پیش‌بینی می‌کند. همان‌گونه که از مقدار P-Value دیده می‌شود پایداری اجتماعی به صورت معناداری توسعه پایدار محله‌ای در محلات شهری را پیش‌بینی می‌کند. بنابراین می‌توان گفت که با افزایش یک انحراف استاندارد در نمره پایداری اجتماعی، نمره توسعه پایدار محله‌ای در محلات شهری ۰/۱۹ انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت و می‌توان گفت دارای سهم معناداری در پیش‌بینی توسعه پایدار محله‌ای در محلات شهری است. بنابراین فرض صفر رد و فرض تحقیق تأیید می‌شود.

شاخص مدل	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	سطح معناداری	F	R	ضریب تبیین	ضریب تغییرات
رگرسیون	۸۳/۳۰	۱	۸۳/۲۴	۰/۰۰۱	۱۰/۴۳	۰/۲۴	۰/۰۳۷	۰/۰۳۱
باقیمانده	۲۱۸۰/۹۳	۲۷۵	۷/۹۷					

متغیر پیش‌بین	ضریب رگرسیون	خطای استاندارد	Beta	T	سطح معناداری
مقدار ثابت	۱۶/۸۸	۰/۸۱	-	۲۰/۶۵	۰/۰۰۱
پایداری اجتماعی	۰/۱۴۴	۰/۰۲	۰/۱۹	۳/۲۲	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

نتیجه‌گیری

توسعه شهری در دهه‌های اخیر و توجه به رویکردهای جدید در نظام برنامه‌ریزی در شهرها، تعریف مقیاسی جدید را در قالب محدوده‌های مشخص ضروری ساخته است. بنابراین در این پژوهش تلاش شد بر اساس نتایج یافته‌های حاصل از روش‌های ارزیابی و سنجش شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات شهر پارس‌آباد، را می‌توان استنباط کرد و پس‌ازاین تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده به این نتیجه رسیده شده است که مقدار سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده که مدل رگرسیون ضریب همبستگی معناداری است. نتایج پژوهش نشان داد که مقیاس پایداری اجتماعی، ۵ درصد از واریانس شاخص‌های شبکه اجتماعی در محلات شهر را پیش‌بینی می‌کند. همچنین با توجه به F مشاهده‌شده به‌صورت معناداری سایر شاخص‌های پیش‌بینی‌شده است که متفاوت می‌باشد. بنابراین با افزایش یک انحراف استاندارد در وضعیت شبکه اجتماعی، با نمره در محلات شهر ۰/۲۳ انحراف استاندارد افزایش خواهد یافت و می‌توان گفت دارای سهم معناداری در پیش‌بینی تغییرات در محلات شهر است.

به‌طوری‌که تحقیقاتی که انجام شده و همسو است در پژوهش عبداللهی و رختابناک (۱۳۹۳) در بررسی ارزیابی عوامل مؤثر بر پایداری توسعه محله‌ای در محله سنگ سیاه شیراز، به این نتیجه رسیده‌اند که معیارهایی

مانند هویت و خوانایی، پویایی و سازگاری، دسترسی به شبکه ارتباطات و خدمات، احساس تعلق، تنوع و سرزندگی، ظرفیت قابل تحمل محله و امنیت و ایمنی، بر پایداری محله‌ای تأثیر مستقیم دارد. و در پژوهش دیگر صبورجنتی و قلندریان (۱۴۰۱) در بررسی اکو توریسم شهری توانمند ساز؛ رویکردی نوین در توسعه جوامع محلی پرداخته‌اند به نتیجه رسیده است که اکو توریسم شهری توانمند ساز دارای ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، ذهنی- ادراکی و زیست محیطی می‌باشد. این رویکرد در هر بعد به صورت گام به گام با توانمندسازی فردی، افزایش توان مشارکت پذیری، توسعه اجتماعی و اثربخشی اجتماعی؛ توانمندسازی اجتماعی جوامع میزبان راندنبال می‌کند. با توجه به نتایج به دست آمده، پیشنهادات زیر برای پایداری اجتماعی محلات شهر پارس آباد می‌باشد:

- بهبود و افزایش امکانات رفاهی و تفریحی در محلات،

- پایداری سازی ساختمان‌های فرسوده، نوسازی املاک واقع در بافت فرسوده در محلات و برنامه ریزی برای تعریض معابر،

- الگوسازی برای مشارکت

افزایش روحیه محله گرایی

تقویت هویت محله‌ای

منابع

- ۱- محمدی، علیرضا، رفیعی، فریبا (۱۳۹۵) بررسی نقش برنامه ریزی محله مبنا در تحقیق توسعه پایدار محله‌ای (مطالعه موردی: محله حسینیه زنجان)، پژوهش‌های جغرافیای برنامه ریزی شهری، دوره ۴، شماره ۳، ص: ۳۳۷-۳۴۷.
- ۲- محمدی، علیرضا، پاشا زاده، اصغر (۱۳۹۴)، سنجش سطح پایداری محلات شهر اردبیل با تأکید بر محلات با هسته‌های روستایی، فصلنامه علمی پژوهش مطالعات شهری، شماره ۳.
- ۳- رضایی، محمدرضا، نگین‌نساچی، ستوده (۱۳۹۴) بررسی راهکارهای مؤثر در ایجاد محله پایدار با رویکرد مشارکتی (مطالعه موردی: محله راهنمایی یاسوج)، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ششم، شماره بیستم، صفحات: ۸۲-۶۹.

۴- یعقوب، موسوی (۱۳۸۷)، بازسازی محله‌های شهری در چارچوب برنامه‌ریزی توسعه اجتماعی محله‌ای، مجله مطالعات اجتماعی ایران، دوره اول، شماره ۴، صفحات: ۹۹-۱۲۳.

۵- رهنمایی، محمدتقی، فرهودی، رحمت‌الله، قالیباف، محمداوق، خاتون هادی پور، حلمیه (۱۳۹۵)، سیر تحول ساختاری و عملکردی محله در شهرهای ایران، جغرافیا (نشریه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران) دوره جدید، سال پنجم، شماره ۱۲ و ۱۳، یازدهم.

۶- موحد، علی، کمان‌رودی، موسوی، ساسان‌پور، فرزانه، قاسمی کفرودی، سجاد (۱۳۹۴)، بررسی حکمروایی خوب شهری در محله‌های شهری (مورد مطالعه منطقه ۱۹ شهرداری تهران)، فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری، سال دوم، شماره ۷، صفحات: ۱۴۷-۱۷.

۷- صبور جنتی، منا، قلندریان، ایمان (۱۴۰۱)، اکوتوریسم شهری توانمندساز: رویکردی نوین در توسعه جوامع محلی، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای سال هفتم، شماره ۲۳، صفحات: ۸۷-۱۲۰.

۸- کوزه‌گر کالجی، لطفعلی، نوروزی، علی (۱۴۰۱) نقش نهادگرایی در توسعه پایدار منطقه‌ای، جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۵، شماره ۱، صفحات: ۳۱۱-۳۲۰.

۹- میرزا زاده دوستان، امیر (۱۴۰۱)، بررسی مدیریت شهری و نقش آن در توسعه پایدار شهری، جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۵، شماره ۱، صص: ۲۱-۲۳.

۱۰- عبدالمهدی، علی اصغر و رختابناک، شهره (۱۳۹۳)، ارزیابی عوامل مؤثر بر پایداری توسعه محله در فرایند برنامه‌ریزی شهری نمونه موردی: محله سنگ سیاه شیراز، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال پنجم، شماره هفدهم.

۱۱- زنگنه اسدی، محمدعلی، اکبری، الهه، بهرامی، شهرام، پور اسکندر، بهروز (۱۳۹۴)، بررسی تأثیر عوامل جغرافیایی در نوسان آب زیرزمینی دشت پارس‌آباد مغان فصلنامه علمی - پژوهشی فضای جغرافیایی، سال هفتم، شماره ۵۹، پاییز ۱۳۹۶، ۲۷۳.

12-Janina Kleemann a,b, Justice Nana Inkoom a,b, Michael Thiel c, Sangeetha Shankar d, Sven Lautenbach e, Christine Fürst f(2017), Peri-urban land use pattern and its relation to land use planning in Ghana, West Africa, Landscape and Urban Planning 165 (2017) 280–294.

- 13-Chao and Alberto Alvarellos (2020), “Indicators Framework for Sustainable Urban Design”, *Atmosphere*, 11, 1143.
- 14-Lopez, D, P. (2011), “Urban Distribution centers a means to reducing freight vehicle miles Traveled”, New York State Energy Research and Development Authority, Contract No. 11098/C-08-23, PIN: R021.20.881: 1-37.